

Session 3: Hanukkah and Songs of the Night

Ariel Evan Mayse

Jane Hirshfield, "Counting, This New Year's Morning, What Powers Yet Remain To Me"

The world asks, as it asks daily:

And what can you make, can you do, to change my deep-broken, fractured?

I count, this first day of another year, what remains.

I have a mountain, a kitchen, two hands.

Can admire with two eyes the mountain,
actual, recalcitrant, shuffling its pebbles, sheltering foxes and beetles.

Can make black-eyed peas and collards.

Can make, from last year's late-ripening persimmons, a pudding.

Can climb a stepladder, change the bulb in a track light.

For four years, I woke each day first to the mountain,
then to the question.The feet of the new sufferings followed the feet of the old,
and still they surprised.I brought salt, brought oil, to the question. Brought sweet tea,
brought postcards and stamps. For four years, each day, something.

Stone did not become apple. War did not become peace.

Yet joy still stays joy. Sequins stay sequins. Words still bespangle, bewilder.

Today, I woke without answer.

The day answers, unpockets a thought from a friend

*don't despair of this falling world, not yet**didn't it give you the asking*

Job 35:9-10

Because of contention the oppressed cry out;
They shout because of the power of the great.But none says, "Where is my God, my Maker,
Who gives strength in the night."מִרְבַּע עֲשׂוּקִים יִזְעָקוּ וְשׁוֹעָו מִזְרוּעַ רַבִּים :
וְלֹא־אָמַר אֵיחָא אֱלֹהִים עֲשִׂי נִתְּנוּ זְמֵרוֹת בְּלִילָה :

Zechariah 4:10

Who scorns the day of small things!?

כִּי מִי בֹא לְיוֹם קִטְנוֹתָ

Bereshit Rabbah 11:2

When the sun sank at the end of Shabbat,
darkness began to set in. Adam was terrified,
[thinking] "Surely the darkness shall envelop
me" (Psalms 89:11) Shall the one of whom it
was written – "it shall strike at your head"(Gen.הַחוּשֵׁךְ מִמְשֵׁשׁ וּבֹא וְנִתְּרָא אֲדָם הָרֵאשׁוֹן,
שְׁנֵאמַר (תְּהִלִּים קֶלֶט) וְאוֹמֵר אֵךְ חֲשַׁךְ יִשׁוּפְנִי
וְלִילָה אֹר בַּעֲדָנִי. אוֹתוֹ שְׁכַתוֹב בּוֹ הוּא יִשׁוּפֵךְ
רֵאשׁ וְאִתָּה תִשׁוּפְנוּ עֵקֶב בֹּא לְהַזְדוּוּג לִי, מַה עֲשֵׂה
הַקַּב"ה זִימֵן לוֹ שְׁנֵי רַעֲפִים, וְהַקִּישׁוֹן זֶה לְזֶה וְיֵצֵא

3:15) now come to attack me?! What did the blessed One do for him? God made Adam find two flints, which he struck against each other. Light came forth and he said a blessing over it. Hence it is written – “but the night was light about me (*ba’adani*)” (Psalms ib.)

מהן אור ובירך עליה, הה"ד (שם /תהלים קל"ט/) ולילה אור בעדני...

Babylonian Talmud, Avodah Zarah 8a

The Sages taught: When Adam, the first person, saw that the day was progressively diminishing, he said: “Woe to me; perhaps because I sinned the world is becoming dark around me and will return to chaos and disorder. This is the death that was sentenced upon me from Heaven.” He arose and spent eight days in fasting and in prayer.

Once he saw the season of Tevet, and saw that the day was progressively lengthening, he said: “This is the order of the world.” He went and observed a festival for eight days. Upon the next year, he observed these [first eight days of fasting] and those [eight days of celebration], as days of festivities.

ת"ר לפי שראה אדם הראשון יום שמתמעט והולך אמר אוי לי שמא בשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי וחוזר לתוהו ובוהו וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים עמד וישב ח' ימים בתענית [ובתפלה]

כיון שראה תקופת טבת וראה יום שמאריך והולך אמר מנהגו של עולם הוא הלך ועשה שמונה ימים טובים לשנה האחרת עשן לאלו ולאלו ימים טובים הוא קבעם לשם שמים והם קבעום לשם עבודת כוכבים

Jane Hirshfield, "Let Them Not Say"

Let them not say: we did not see it.
We saw.

Let them not say: we did not hear it.
We heard.

Let them not say: they did not taste it.
We ate, we trembled.

Let them not say: it was not spoken, not written.
We spoke,
we witnessed with voices and hands.

Let them not say: they did nothing.
We did not-enough.

Let them say, as they must say something:
A kerosene beauty.
It burned.

Let them say we warmed ourselves by it,
read by its light, praised,
and it burned.

Levi Yitshak of Barditshey, *Kedushat Levi (Kedushat Hanukkah #5)*

The Talmud teaches that the commandment of lighting Hanukkah candles should be performed “between sunset and the time when feet disappear from the marketplace” (b. Shabbat 21b).

... Know that the miracles our Creator has performed for us are divisible into three categories. There are hidden miracles and revealed ones. The revealed miracle, like those that took place for our ancestors in Egypt, including the ten plagues and the splitting of the Reed Sea, involved a change in the natural order...

Now the hidden miracles themselves may be divided into two categories. The first includes Purim, when the Cause of Causes brought things about without any activity on the part of those below. God foiled Haman’s intent, brought retribution on his head, and saved us from the hands of all our oppressors. No one down here did anything... But on Hanukkah the Hasmonean and his sons did act and fight God’s battles. God only intervened by “handing over the many to the few and the strong to the weak,” but God did so with human help...

If a person has no faith, God forbid, in hidden miracles, but thinks that the sun simply rises every day and the moon each night, that at night one sleeps and wakes by day, or that whoever does much business will get rich, or that the one who travels far will profit, or that medicine aids the sick—such a person sees all this as just ordinary. But when one sees the hidden miracles that the Creator has wrought, placing the strong in the hands of the weak, or the fall of Haman, and even more so the revealed miracles, one will come to see that there is nothing ordinary about the way the world works. It is God who releases the bound and raises up the fallen, who rolls away light before darkness, creating both light and dark; it is God who brings healing to the sick...

This is why the *mitsvah* is to be performed “between sunset and the time when feet (*regel*)

ועתה אבאר על מאמר חז"ל: מצות נר חנוכה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק (שבת כא:)...
 דע כי הנסים אשר עשה לנו הבורא ב"ה מתחלקים על שלשה אופנים. כי הנה יש נסים נסתרים, ויש נסים נגלים. הנסים הנגלים, כמו שנעשו לאבותינו במצרים, כמו דצ"ך עד"ש באח"ב (עשר המכות) וקריעת ים סוף, שהם שנוי טבעיים, והכל ראו באלו הנסים...

והנה הנסים נסתרים נחלקו לשני בחינות: בחינה אחת כמו פורים, שה' יתברך עילת כל העילות הוא סבב הסיבה בעצמו ובכבודו בלי שום פעולה מהתחתונים, עד שהפר עצת המן הרשע והשיב לו גמולו בראשו והציל אותנו מכף כל העריצים, והתחתונים לא עשו כלום שום פעולה... אבל בחנוכה עשו תחתונים איזה פעולה, כי חשמונאי ובניו נלחמו מלחמות ה' ועשו פעולה, רק שה' יתברך עשה שלא כדרך הטבע ומסר גבורים ביד חלשים, אבל היה באיזה סיוע תחתונים.

נמצא הם שלשה מדריגות. נס דיציאת מצרים היה שינוי טבעי והוא נקרא יום, והוא נס גדול. וקטן ממצרים הוא פורים, שהיה בטבעי קצת, נס נסתר, והוא נקרא לילה כאשר כתבתי בשם אדוננו ומורנו ז"ל, אבל לא היו בסיוע התחתונים. וקטן מפורים נס חנוכה, שהיה נס נסתר וגם סיוע מתחתונים.

והנה אם אדם ח"ו אינו מאמין בנסים נסתרים, אזי הוא במחשבתו שכך הוא ההרגל שביום מאיר החמה ובלילה מאיר הלבנה, ובלילה הוא ישן וביום הוא נעור, והמרבה בסחורה הוא מעשיר וההולך למרחקים הוא מרויח, וכשהוא חולה ליקח רפואה, והוא סבור שכך ההרגל. אמנם כשרואה נסים נסתרים אשר מסר האל הבורא ב"ה גבורים ביד חלשים וכמו מפלת המן, וכל שכן נסים נגלים, הוא רואה שאין העולם מתנהג בהרגל, רק שה' יתברך הוא מתיר אסורים והוא הזקף כפופים והוא הגולל אור מפני חושך והוא היוצר אור והחושך, וה' יתברך הוא הרופא חולים...

וזה מצותה משתשקע החמה ועד שתכלה רגל מן השוק, כלומר מצותה משתשקע החמה, נסים נסתרים אשר המה מרומזים בשקיעת החמה שאינו מאיר כל כך, ועד שתכלה רגל מן השוק, כלומר שצריך אתה לחשוב במחשבתך בהדלקת

disappear from the marketplace.” The setting sun refers to the hidden miracles, those that are not so easily seen. “Until the *regel* disappears from the marketplace”—you have to contemplate the Hanukkah candles until you overcome your sense that the world is conducted by the ordinary (*bergel*) force of nature. Such an idea comes to you from forces that lurk without, the evil urge, the “marketplace.” When you kindle Hanukkah lights, this thought disappears from you, and you no longer see the world as ordinary....

In this way you come to the faith that the hidden miracle is not merely natural, but that God is constantly re-creating the world, in every hour and moment. Sometimes God re-creates the natural order set into motion in the six days of creation and sometimes God changes something, like a revealed miracle. But once you accept that there are hidden miracles, you realize that all is constantly being re-created, even the established natural order....

Tsevi Elimelekh Shapira of Dinov, *Benei Yissakbar, kislev no. 3*

To understand the name “Hanukkah” – the illumination of this miraculous light is from the hidden light that was concealed within the Torah’s light. With this light, Adam gazed from one side of the world to the other, and when prophecy ended, so that Israel did not say “we have lost all hope,” God allowed a tiny amount of this radiant light to shine through the Torah. Some of it is revealed to us each and every year... and this small measure of light accustoms us to the light of the future redemption...

This commandment of the Hanukkah lamp comes from the word for education (*binukh*) and sensitization to this light of future redemption.

Maimonides, *Mishneh Torah, hilkhot teshuvah* 8:8

The sages did not call it “the World to Come” because it is not now in existence, such that it might be inferred that this world will be destroyed and thereafter will come that world.

נר חנוכה שתכלה רגל מן השוק, שתכלה ממחשבותיך שהעולם מתנהג על פי הרגל הטבע. וזה המחשבה היא מעשה חיצונים ומחשבת יצר הרע, אשר המה רמוזים בתיבת שוק. ובהדלקת נר חנוכה תכלה זה המחשבה, לילך ממך זה המחשבה שהעולם מתנהג על פי ההרגל....

ובזה מאמין שהנסים נסתרים אינם טבעים, רק שהוא מחדש את העולם תמיד בכל עת ובכל שעה, רק לפעמים מחדש את הטבע כמו כשקבע בהעולם בששת ימי בראשית, ולפעמים מחדש דבר חדש כגון נס נגלה. רק המודה בנס נסתר אזי הוא מודה שהוא מחדש תמיד ואפילו הטבע הקבוע בעולם....

ותבין שם חנוכה שהארת אור הניסיי הזה הוא מהארת אור הגנוז שנגנז בתורה אור. והנה האור הגנוז אדם יכול להביט בו מסוף העולם ועד סופו, והנה משנפסקה הנבואה בכדי שלא יאמרו ישראל ח"ו אבדה תקותינו, הנה פעל ועשה ה' יתברך להאיר להם במעט קט מן האור הגנוז בתורה, והאור ההוא מתגלה לנו להאיר בכל שנה ושנה, והיא לנו במקום נבואה... והנה המעט מן האור הזה שמתגלה לנו הוא חינוך לגאולה האחרונה שיתגלה לנו אור הגנוז ...

מצוה הזה נר חנוכה לשון חינוך והרגל להאור העתידי בגאולה העתידה ב"ב.

זֶה שֶׁקָרְאוּ אוֹתוֹ חֻכְמֵי הָעוֹלָם הִבָּא לֹא מִפְּנֵי שְׂאֵינִי מְצוּי עִתָּה וְזֶה הָעוֹלָם אוֹבֵד וְאַחַר כֵּן יָבוֹא אוֹתוֹ הָעוֹלָם. אֵיךְ הַדְּבָר כֵּן. אֶלֶּא הִרִי הוּא מְצוּי וְעוֹמֵד (שְׁנַאֲמַר) תְּהִי לֵאמֹר כ" (אֲשֶׁר צִפְנֵת לִירְאִיד פְּעֻלָּתָ" וְגו'. וְלֹא קָרְאוּהוּ עוֹלָם הִבָּא אֶלֶּא מִפְּנֵי שְׂאוֹתָו

The matter is not so! That World is present and ready, for it is said: “Oh how great is Your goodness, which You have hidden away for those in awe of you ... for they who take their refuge in You” (Ps. 31.19–20)...

הַחַיִּים בָּאֵין לוֹ לְאָדָם אַחַר חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה שֶׁאֵינוֹ
קִיָּמִים בּוֹ בְּגוֹף וְנַפֶּשׁ וְזֶהוּ הַנִּמְצָא לְכָל אָדָם
בְּרֵאשׁוֹנָה:

Maimonides, *Guide for the Perplexed* III:43

The festivals are all for rejoicing and pleasurable gatherings, which in most cases are indispensable for human beings; they are also useful in the establishment of friendship, which must exist among people in political societies...

אבל ה'ימים הטובים' הם כולם לשמחה ולקִיבוצים שיש בהם הנאה שבני אדם צריכים אליהם ברוב; ויש מהם תועלת גם כן בענין האהבה שצריך שתהיה בין בני אדם בקיבוצים המדיניים. – ויחוד הימים ההם יש לו סיבה.

Maimonides, *Mishneh Torah, hilkehot megilat ester ve-hanukkah* 4:12-14

The commandment of lighting the Hanukkah lamp is exceedingly precious, and one should carefully observe it in order to acclaim the miracle, ever praising and thanking God for the miracles which performed for us. Even if one has nothing to eat except what is received from charity, one should borrow, or sell their garment, to buy oil and lamps and light them.

מִצְוַת נֵר חֲנֻכָּה מְצֻנָּה חֲבִיבָה הִיא עַד מְאֹד וְצָרִיךְ
אָדָם לְהִזָּהֵר בָּהּ כְּדֵי לְהוֹדִיעַ הַנֶּס וּלְהוֹסִיף בְּשִׁבְחָה
הָאֵל וְהוֹדִיָּה לוֹ עַל הַנֶּסִּים שֶׁעָשָׂה לָנוּ. אִפְלוּ אֵין לוֹ
מֵה יֵאכַל אֶלָּא מִן הַצְּדָקָה שׁוֹאֵל אוֹ מוֹכֵר כְּסוּתוֹ
וְלוֹקַח שְׂמֹן וְנֵרוֹת וּמְדֻלִּיק:

When a person has only a single coin and must fulfill both sanctifying the [Sabbath] day and lighting the Hanukkah lamp, one should give precedence to purchasing oil to kindle the Hanukkah lamp over wine for *kiddush*. Both are rabbinic in origin, and it is preferable to give precedence to the kindling of the Hanukkah lamp, for it commemorates the miracle.

הָרִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא פְּרוּטָה אַחַת וּלְפָנָיו קְדוּשַׁת הַיּוֹם
וְהַדְּלָקַת נֵר חֲנֻכָּה מִקְדָּמִים לְקִנּוּת שְׂמֹן לְהַדְּלִיק נֵר
חֲנֻכָּה עַל הַיַּיִן לְקְדוּשַׁת הַיּוֹם. הוֹאִיל וּשְׁנֵיהֶם מִדְּבָרֵי
סוּפְרִים מוּטָב לְהַקְדִּים נֵר חֲנֻכָּה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ זְכוּרוֹן הַנֶּס:

If [one must choose between] lighting a lamp for one's home [i.e. Shabbat candles] or lighting a Hanukkah lamp—or, alternatively, lighting a lamp for one's home or reciting *kiddush*—the lamp for one's home receives priority, since it generates peace within the home. God's name may be blotted out to create peace between husband and wife.

הִיא לְפָנָיו נֵר בֵּיתוֹ וְנֵר חֲנֻכָּה אוֹ נֵר בֵּיתוֹ וְקְדוּשַׁת הַיּוֹם
נֵר בֵּיתוֹ קוֹדֵם מְשׁוּם שְׁלוֹם בֵּיתוֹ שֶׁהָרִי הַשֵּׁם נִמְחָק
לְעִשׂוֹת שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ. גְּדוֹל הַשְּׁלוֹם שֶׁכָּל
הַתּוֹרָה נִתְּנָה לְעִשׂוֹת שְׁלוֹם בְּעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר (מְשָׁלִי ג'
יז) "דְּרָכֶיהָ דָּרְכֵי נֵעַם וְכָל נִתְּיבֶיהָ שְׁלוֹם":

Peace is great, for the entire Torah was given to bring about peace within the world, as (Proverbs 3:17) states: “Its ways are pleasant ways and all its paths are peace.”

Maimonides, *Mishneh Torah, hilkehot melakhim* 12:4

The prophets and the sages longed for days of the Messiah not in order to dominate the nations of the world, nor to rule over them, nor to be exalted by them, nor to eat and drink and rejoice, but to be free to study Torah, with no one to oppress or disturb them, so as to deserve life in the World to Come, as we have explained in the *hilkehot teshuvah*.

In that era there will be no famine, no war, no envy, no strife. Prosperity will be plentiful, and all kinds of luxuries will be available like dust. The universal preoccupation will be primarily to know God. The people of Israel will be very wise; the things that are now vague and deeply hidden will be revealed to all; they will attain a knowledge of their Creator to the utmost human capacity, as it is written: "The land shall be full of the knowledge of the Lord as the waters cover the sea" (Isaiah 11:9).

לא נתאוו החכמים והנביאים ימות המשיח. לא כְּדִי שִׁישְׁלוּ עַל כָּל הָעוֹלָם. וְלֹא כְּדִי שִׁירְדוּ בְּעַבְדוֹ"ם. וְלֹא כְּדִי שִׁינְשְׂאוּ אוֹתָם הָעַמִּים. וְלֹא כְּדִי לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלִשְׂמֵחַ. אֲלָא כְּדִי שִׁיְהִיו פְּנוּיִין בְּתוֹרָה וְחֻקֵּי מִצְוֹת. וְלֹא יִהְיֶה לָהֶם נוֹגֵשׁ וּמְבַטֵּל. כְּדִי שִׁיִּזְכּוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת תְּשׁוּבָה:

וּבְאוֹתוֹ הַזְּמַן לֹא יִהְיֶה שָׁם לֹא רָעַב וְלֹא מְלַחְמָה. וְלֹא קִנְיָה וְתַחֲרוּת. שֶׁהַטּוֹבָה תִּהְיֶה מְשַׁפְּעַת הַרְבֵּה. וְכָל הַמַּעֲדָנִים מְצוּיִין כְּעָפָר. וְלֹא יִהְיֶה עֶסֶק כָּל הָעוֹלָם אֲלָא לְדַעַת אֶת ה' בְּלִבָּד. וּלְפִיכָּד יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל חֻקֵּי מִצְוֹת וְיִדְעוּ דְבָרִים הַסְּתוּמִים וְיִשְׁגּוּ דַעַת בּוֹרְאָם כְּפִי כַח הָאָדָם. שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה יא, ט) "כִּי מְלֵאָה הָאָרֶץ דַּעַת אֶת ה' כְּמַיִם לַיָּם מְכֻסִּים":